

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Сліпченка Святослава Олександровича

на дисертаційну роботу Саветчука Віталія Миколайовича на тему:

*«Правове регулювання злиття та приєднання юридичних осіб за правом
України та Європейського Союзу»,*

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право

Розвиток сучасного цивільного законодавства зумовлює необхідність дослідження, аналізу та переосмислення цілої низки традиційних юридичних інститутів та категорій з метою з'ясування їх сучасної сутності, значення та подальших шляхів розвитку. Саме такими є юридичні особи, з якими сьогодні пов'язаний сучасний ефективний розвиток ринкових відносин, відтак, вони потребують належного правового регулювання на всіх етапах свого існування.

У динаміці юридичної особи важливе значення має реорганізація, яка за своїм значенням є інститутом, за допомогою якого, серед іншого, зберігається стабільність цивільного обороту, забезпечується правонаступництво всього комплексу прав і обов'язків юридичних осіб, як наслідок гарантується – міцність договірних зв'язків; максимально гарантуються права кредиторів; продуктивний капітал залишається цілісним та не дробиться між учасниками юридичної особи і не вилучається зі сфери виробництва чи іншої діяльності. Відтак, використання механізму реорганізації та його таких важливих форм як злиття та приєднання, має призводити до досягнення значного організаційного та фінансового ефекту діяльності юридичної особи.

Дослідження особливостей злиття та приєднання юридичних осіб як форм реорганізації набувають актуальності з огляду на зростання кількості господарських товариств, що перебувають у процесі реорганізації внаслідок збитковості через неналежне ведення бізнесу, внаслідок недосконалої

законодавчої бази щодо процедури здійснення реорганізації у її окремих проявах чи щодо окремих організаційно-правових форм юридичних осіб, з огляду на наявність «рейдерських» захоплень, відтак неналежного захисту прав та інтересів як самих юридичних осіб, так і їх учасників.

Тому, тема, яку обрав автор для свого наукового дослідження є надзвичайно актуальною та перспективною в плані доповнень та пропозицій до законодавства, що регламентує відносини злиття та приєднання з огляду на наявність суттєвих законодавчих прогалин в цій частині та необхідності їх правового наповнення.

Більш того, автор поставив перед собою доволі амбітне завдання провести науковий аналіз не тільки вітчизняного законодавства в цій сфері, але й міжнародного досвіду на прикладі права Європейського Союзу з огляду на зміщення вектора української правотворчості на імплементацію правових норм Євросоюзу до української системи права та зобов'язання України привести національне корпоративне законодавство до законодавства ЄС, в тому числі щодо злиття чи приєднання юридичних осіб.

З огляду на зазначене, актуальність теми дисертаційного дослідження Віталія Миколайовича Саветчука не викликає жодних заперечень та сумніву. В ході виконання дисертаційного дослідження автором було поставлено завдання дослідити історичні аспекти розвитку законодавства про злиття та приєднання юридичних осіб; проаналізувати та порівняти вітчизняне та іноземне законодавство та правову доктрину щодо праворозуміння злиття та приєднання, їх ознак та особливостей, розкрити етапи здійснення злиття та приєднання. Окрему увагу автором звернено на дослідження сутності договорів, які застосовуються при злитті та приєднанні та їх досліджень.

Проведена наукова робота дала можливість сформулювати ряд висновків та пропозицій, які заслуговують на увагу. Мова йде про дефініції категорій злиття та приєднання, визначення договору злиття (приєднання) та виокремлення його істотних ознак, систематизація наукових позицій про реорганізаційні договори та виокремлення на основі цього їх специфічних рис;

встановлення самостійного характеру договорів про злиття та приєднання та відмежування їх від організаційних договорів, установчих договорів, договорів про спільну діяльність тощо.

Щодо кожної з висловлених позицій автор звертався до досвіду країн ЄС, що дало можливість запропонувати окремі рекомендації по вдосконаленню національного цивільного законодавства у сфері регламентації злиття та приєднання як форм реорганізації юридичних осіб. Також в контексті здійснення компаративного дослідження автор співвідносить особливості правового регулювання інститутів злиття та приєднання у ЄС із тими, які існують у законодавстві Великобританії та США.

Автором у роботі використано сучасні наукові напрацювання відповідної тематики, проаналізовано вітчизняне цивільне та господарське законодавство та законодавство окремих європейських країн (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Нідерланди, Франція тощо), судову практику та проаналізовано Директиви Європейського Союзу, які регламентують процедурні питання злиття (приєднання) та поглинання.

Саме тому представлена дисертаційна робота В.М. Саветчука спрямована на вирішення найактуальніших теоретичних та практичних проблем у даній сфері, є актуальною та своєчасною.

Дисертацію слід оцінити як науково-дослідну роботу, яка є закінченою. В дисертації викладені пропозиції, що стосуються правотворчості та правозастосування, що дає можливість їх практичного застосування.

Зміст дисертації відбиває логіку предмета дослідження. Загалом, дане дослідження характеризується ознакою єдності змісту. Позиції, які формулює та відстоює автор роботи, ґрунтуються на останніх досягненнях правової науки. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання.

Методи дослідження, використані дисертантом у роботі, дали можливість сформулювати положення, висновки і рекомендації, що характеризуються новизною. Прикладний характер дослідження дозволив авторові сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового регулювання реорганізації юридичних осіб у формі злиття та приєднання.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права системним порівняльно-правовим дослідженням проблемних питань злиття та приєднання юридичних осіб за законодавством Європейського Союзу та України. На основі дисертації сформульовано низку нових концептуальних у теоретичному розумінні та важливих для юридичної практики положень і висновків, які виносяться на захист. Заслужують на увагу, зокрема, наступні положення наукової новизни дисертації, сформульовані у роботі. Автором вперше: аргументовано, що пріоритетним напрямком удосконалення правового регулювання реорганізації юридичних осіб у формі злиття та приєднання є розвиток дворівневої системи законодавства, яка складається із Цивільного кодексу України та спеціальних законів, які регулюють правовий статус юридичних осіб різних організаційно-правових форм; обґрунтовано доцільність імплементації в національну правову площину положень європейського законодавства в частині забезпечення прозорості процедури злиття та приєднання юридичних осіб; доведено необхідність сприйняття європейського досвіду щодо забезпечення прав учасників юридичної особи, яка здійснює реорганізацію у формі злиття чи приєднання (надання їм можливості завчасно ознайомитись із основними документами, які стосуються реорганізації; закріплення загальної вимоги про те, що рішення про припинення шляхом злиття чи приєднання приймається вищим органом управління юридичної особи кваліфікованою більшістю в 3/4 від загальної кількості голосів); обґрунтовано, порядок взаємовідносин із кредиторами юридичної особи, яка припиняється повинен включати: публікацію в офіційному друкованому органі повідомлення про прийняте рішення про припинення юридичної особи; надання права кожному кредитору

на ознайомлення із договором про злиття чи приєднання, документами про фінансовий стан юридичних осіб, які беруть участь у злитті чи приєднанні; закріплення за незабезпеченим кредитором права на заявлення своїх вимог до реорганізованої юридичної особи у тримісячний строк з моменту завершення реорганізації; аргументовано, що, за загальним правилом, єдиною істотною умовою договору про злиття чи приєднання юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми є умова про предмет.

Крім того, в дисертаційному дослідженні удосконалено ряд наукових положень, зокрема: підхід з приводу недоцільності ототожнення договору про злиття чи приєднання та договору купівлі-продажу значного чи контрольного пакету акцій (блокуючої частки, паю); положення про те, що договір про злиття чи приєднання є самостійним цивільно-правовим договором, правовою метою якого є узгодження дій сторін щодо переходу майна, прав та обов'язків від юридичної особи, яка припиняється, до правонаступника в порядку універсального правонаступництва; позицію, згідно з якою принцип обмеженої екстериторіальності не застосовується при державній реєстрації злиття чи приєднання юридичних осіб, місцезнаходженням яких є адміністративно-територіальні одиниці різних областей.

Дістали подальшого розвитку: положення щодо недоцільності ототожнення категорій «приєднання» та «поглинання»; положення про необхідність закріплення в ЦК України концепції «змішаного» злиття та приєднання, що полягає в можливості юридичних осіб різних організаційно-правових форм брати участь у злитті чи приєднанні, а у випадку злиття – також створення юридичної особи в іншій організаційно-правовій формі ніж та, яка була притаманна правопередникам; аргументація, що злиття та приєднання юридичних осіб відбувається на підставі юридичного складу, обов'язковим юридичним фактом якого має бути договір про злиття чи приєднання, незалежно від організаційно-правової форми, в якій діє юридична особа; положення про те, що моментом виконання договору про злиття є момент припинення юридичних осіб, які беруть участь у злитті, а моментом виконання

договору про приєднання – момент внесення змін до відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо правонаступництва юридичної особи, до якої приєднуються. Універсальною формою відповідальності за невиконання чи неналежне виконання умов договору про злиття чи приєднання є відшкодування збитків.

Здобувач добре засвоїв теоретичне надбання, що стосується теми дослідження, вільно оперує категоріями та поняттями, які вироблені юридичною наукою.

Матеріал дисертації викладається логічно, послідовно, відповідно до визначеного дисертантом змісту, що свідчить про глибоке опрацювання теми обраного дослідження. В дисертації сформульовано ряд нових та належно обґрунтованих наукових положень, що є внеском здобувача в науку цивільного права.

Автором чітко та послідовно сформульовані мета та задачі дослідження, їх постановка та обґрунтованість дозволяють розкрити основний зміст теми. Об'єкт і предмет дисертації визначені у відповідності з вимогами МОН України та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему.

Як позитивну рису дисертації слід відзначити те, що в процесі її підготовки використано значну кількість не лише вітчизняної, а й іноземної наукової літератури та нормативно-правового матеріалу. Положення, які виносяться на захист, належним чином обґрунтовуються у тексті дисертації, є достовірними і характеризуються науковою новизною. Переважна більшість наукових висновків заслуговує на схвалення.

Високий ступінь наукової обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено використанням ряду загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, а також значного обсягу емпіричного матеріалу.

Наукову і практичну цінність дисертації підтверджують можливості застосування її результатів: у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень актуальних проблем правового регулювання реорганізації

юридичних осіб у формі злиття та приєднання за законодавством України та іноземних держав; у правотворчій діяльності – для удосконалення національного законодавства у сфері правової регламентації інститутів злиття та приєднання юридичних осіб; у навчальному процесі – при розробці навчальних посібників, методичних матеріалів із навчальної дисципліни «Цивільне право України», «Корпоративне право України», «Корпоративне право Європейського Союзу».

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що сформульовані у дисертації, достатньо повно викладені в авторефераті, в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одній статті – у науковому виданні іншої держави, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

На теоретичному рівні дисертація та опубліковані на її основі праці дисертанта заповнюють у значній мірі прогалину в дослідженні проблемних питань здійснення реорганізації у формі злиття та приєднання.

Зміст дисертації цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію.

В цілому, робота виконана на належному науковому рівні та робить свій внесок в подальший розвиток правової науки.

Дисертація складається із вступу, переліку умовних скорочень, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Повний обсяг роботи становить 207 сторінок, список використаних джерел (268 найменувань) становить 28 сторінок та один додаток на трьох сторінках.

Водночас, загалом, позитивно оцінюючи проведену здобувачем роботу, все ж слід відзначити, що деякі її положення потребують додаткової аргументації та уточнень, хоча їх не можна розцінювати як помилки, оскільки це власне бачення дисертанта тих чи інших проблем, яке інколи видається суперечливим. Зокрема:

1. Аналізуючи еволюцію правового регулювання інститутів злиття та приєднання юридичних осіб, Віталій Миколайович підтримує підхід Н. В. Щербакової щодо історичної періодизації становлення та розвитку нормативного забезпечення цих процесів на теренах України (с. 34 дис.). Водночас автор виділяє новий період розвитку національного законодавства щодо злиття та приєднання, який розпочався із прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» у 2008 р. та триває і до сьогодні. Вбачається, що в роботі недостатньо обґрунтовано підстави виокремлення нового етапу історичного розвитку законодавчого регулювання досліджуваних інститутів.

2. Автором висловлено пропозицію про необхідність відображення в ЦК України концепції «змішаного» злиття та приєднання, що полягає в можливості юридичних осіб різних організаційно-правових форм брати участь у злитті чи приєднанні, а у випадку злиття – також створення юридичної особи в іншій організаційно-правовій формі ніж та, яка була притаманна правопередникам. При цьому, як зазначає автор, слід урахувати встановлені законом обмеження щодо реорганізації юридичних осіб окремих організаційно-правових форм (с. 5 автореф., с. 77 дис.). В той же час, Віталій Миколайович відзначає про відсутність уніфікованого підходу до вирішення цієї проблематики у межах ЄС, оскільки законодавством одних держав-членів прийнято таку концепцію, інші ж – навпаки її не визнають (с. 76-77 дис.). Також варто відзначити, що в науковій літературі подібні позиції вже висловлювалися, але мова йшла не про «змішане» злиття, приєднання, а про змішану реорганізацію. Можна констатувати, що в даному випадку в нас використовуються крім таких форм реорганізації як злиття та приєднання також і перетворення, оскільки буде мати місце зміна організаційно-правової форми юридичної особи. Зважаючи на складність та багатоетапність процедури реорганізації, а також законодавчі обмеження щодо перетворення юридичних осіб окремих організаційно-правових форм, при застосуванні змішаного злиття на практиці може виникнути достатньо багато перешкод.

3. Багато уваги дисертант приділяє порядку здійснення реорганізації у формі злиття та приєднання. Відповідно до чинного національного законодавства один із елементів реалізації такої процедури як злиття чи приєднання юридичних осіб є складення та затвердження передавального акту. Як відомо правовим наслідком реорганізації у досліджуваних формах є універсальне правонаступництво. Автором влучно наведено приклади із судової практики у яких вказується, що факт відображення чи упущення певних прав чи обов'язків у такому документі не впливає на їх перехід до правонаступника (с. 113 дис.). Зважаючи на це, у доктрині відзначається про доцільність виключення із національного законодавства положень про необхідність використання передавального акту у процесі реорганізації. Слід відзначити, що законодавство держав-членів ЄС також не передбачає такого правового інструменту. Оскільки дисертантом не було надано оцінки цій позиції, то на захисті хотілося б почути думку автора щодо доцільності чи недоцільності використання передавального акту.

4. Дискусійною виглядає позиція автора щодо зміни порядку задоволення вимог кредиторів юридичної особи, яка припиняється в результаті злиття чи приєднання. Дисертант відзначає, що у законодавстві держав-членів ЄС по-різному визначається момент з якого у кредиторів виникає право на заявлення своїх вимог до юридичної особи, яка реорганізується (с. 126 дис.). Автором сприйнято концепцію, яка закріплена у законодавстві Німеччини та Швейцарії, згідно з якою кредиторам надається право вимагати певних гарантій уже після завершення процедури злиття чи приєднання (с. 4 автореф.). Вважаємо, що такі зміни можуть призвести до порушення прав незабезпечених кредиторів, а тому потребує додаткової аргументація в чому полягає необхідність такого нововведення.

5. У роботі автор відзначає, що згідно законодавства Німеччини допускається укладення договору про злиття або приєднання двома способами. У першому випадку загальні збори учасників (акціонерів) спочатку затверджують проект договору, який потім укладається правліннями. У

другому – правління юридичних осіб, які зливаються, спочатку укладають договір, а потім передають його на схвалення загальних зборів (с. 151 дис.). Водночас проблематика вдосконалення порядку укладення договору про злиття чи приєднання в рамках національного законодавства достатньо не розкрита у дисертація.

6. Критичного ставлення заслуговують і сформульовані деякі завдання дисертаційного дослідження. Зокрема, слова: «дослідити», «проаналізувати» вказують не на завдання, а на шлях їх вирішення.

Разом з тим, висловлені зауваження носять переважно локальний, дискусійний характер і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в даній дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад дисертанта в науку цивільного права.

Дисертація Саветчука Віталія Миколайовича на тему: «Правове регулювання злиття та приєднання юридичних осіб за правом України та Європейського Союзу» містить результати проведених особисто здобувачем досліджень. Отримані автором дисертації нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують конкретну наукову задачу, яка полягає у з'ясуванні особливостей правового регулювання, природи та порядку здійснення злиття та приєднання юридичних осіб за правом України та Європейського Союзу.

Автореферат за змістом відповідає дисертаційній роботі, достатньою мірою відображає сутність і основні положення дисертації. Порухень щодо викладення матеріалу в дисертації та авторефераті не виявлено. Десять опублікованих праць за темою дисертації повною мірою відображають предмет дослідження.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Саветчука Віталія Миколайовича на тему: «Правове регулювання злиття та приєднання юридичних осіб за правом України та Європейського Союзу» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові

науково-обґрунтовані результати, що у сукупності мають істотне значення для розвитку науки цивільного права, повністю відповідає вимогам ДАК МОН України до кандидатських дисертацій за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, а також пунктам 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за даною спеціальністю.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету
внутрішніх справ

С.О. Сліпченко

Харківський національ.
ім. Василя Стефурки
030213/10
10 01 2019